

TÜRKİYE BIBLİYOGRAFYASI BUGÜN NE DURUMDA ? *

M. Türker ACAROĞLU

Millî Eğitim Bakanlığı
Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürü.

Uygar ülkelerin herbirinde, bir ana bibliyografya bülteni yayımlanır. Bizde çıkan kitapların ana bibliyografyası da, bilindiği gibi «Türkiye bibliyografyası»dır. Vorstius adında bir Alman bibliyografya uzmanının tanımına uyararak, biz de buna «birincil ulusal bibliyografya» diyebiliriz.

Basma ilk kitabımız **Vankulu lûgati**'nden (1729) yeni Türk harflerinin kabulü tarihine (1928) kadar geçen tam 200 yılda — kitapçılığımızın bu ilk ve en eski çağında — basılan bütün eserleri içine alan resmî ya da özel bir bibliyografya ya da kataloğumuz hâlâ daha yoktur. Ankara Ulusal Kitaplığında eski harfli Türkçe kitaplar için geçici olarak hazırlanıp iki kez çoğaltılan eksik bir katalog varsa da bunun kesin basımı henüz yapılmadı. Bu yapılabilseydi, Devlete yeni çıkan yayınlarımızın süreli bibliyografyasını düzene koymaktan başka bir iş kalmamış olurdu. Ulu-

sal Kitaplığın—çift nüshalar dışında — 12.000 kadar kitabı kapsayan bu büyük eseri, ileride tamamlanacak. Bunun dışında, sayın Seyfettin Özege'nin Erzurum Atatürk Üniversitesi Kitaplığına armağan ettiği 26.000 kadar eski harfli kitabı kapsayan, beş cilt halinde çoğaltılmış bir katalog daha var. Gerçekten, eski harfli kitaplar için tam bir kataloğun, bütün kitaplarımızdaki eserlerin listeleriyle bütünlenip düzeltilmiş bir basımının yapılması pek gerekli. Bu toplu kataloğu, Kitaplıklar Genel Müdürlüğü hazırlayıp yayımlayabilir.

Ancak, bibliyografya alanında şimdi Devletin başlıca sorunu, Türkiye yayınlarına ait süreli bibliyografya bültenini, gerektiği biçimde bir yoluna koymaktan ibaret. Çünkü bibliyografya çalışmalarının herbiri ondan çıkar, ona dayanır, onun

(*) 29 Mayıs 1970 cuma günü Süleymaniye Kitaplığında TKD İstanbul Şubesi adına verilen konferansın metnidir.

ürünüdür. Bu konuda, bir Avrupalı bilgin şöyle diyor : «Ana bibliyografya sorunlarına işaret ederken, şüphe yok, ilkin yayınların süreli bibliyografyası ele alınmalı. Geçmişin yanlışlarını düzeltmeden, bu yanlışlardan ileri gelen boşlukları doldurmadan önce, yeni yeni boşluklar yaratmaktan kaçınılıyoruz.»

Devletimiz, kendi «birincil ulusal bibliyografya»sını bir düzene sokmanın uygar bir ülke için ne kadar gerekli olduğunu, daha bundan 36 yıl önce anlamıştı. Bu işte, bizden ayrılışlarının yirminci yılında, yani 1897'de işi bir düzene sokan komşumuz Bulgarların dışında kalan öteki Balkan uluslarının, hele Orta - Doğu ülkelerinin hemen hepsinden ilerideyiz.

1934 yılında, aydın ve bilgin bir Millî Eğitim Bakanımız, Yusuf Hikmet Bayur, 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu tasarısını - Büyük Atatürk'ün emriyle - T. B. M. Meclisine getirerek yurdu-muzda çıkan kitap, broşür, gazete, dergi, harita, afiş v.b. gibi bütün basma yazı ve resimlerden beşer sayının Türkiye'nin kültür merkezi İstanbul'da kurulacak Derleme Müdürlüğüne parasız olarak verilmesi zorunluluğunu kabul ettirmişti. Derlenen bu eserlerin bibliyografya tanımlarını veren ulusal bir bibliyografya bülteni yayımlanması da yine o kanunun öngördüğü iyi bir işti.

Bunun için, ulusal geleneklerine değer veren, ulusal varlığının maddesel kanıtlarını korumağa çalışan, tarih önünde yeni kuşaklar önünde bunun kutsal bir görev olduğuna inanan uygar ülkelerden örnek alındı. Bu kanıtlar arasında edebî eserler, basın, ufak-tefek broşürler, tek yaprak destanlar, türlü-çeşitli bildiriler, çağrılar ve başkaca basma yazılarla resimler de var. Ulusun fikir ve sanat yaşamını gösteren bu yayınların çoğu dayanıksız, kolayca kaybolur cinsten şeyler. Bu eserlerde, tıpkı bir ayna gibi, ulusun toplumsal yaşamının düşünceleri, duyguları, eğilimleri, çıkarları yansıtılır.

Prof. Bayur'un kanun tasarısı, Meclis'te 1934'ün 21 Haziran günü oybirliği ile kabul edilmişti.

Ne yazık, bu kanunun daha ilk günden uygulanması öyle aksaklık ve sakatlıklar gösterdi ki, bir bibliyografya bülteninin anlamını, birincil Türk bibliyografyası fikrini öldüre yazdı. Bu eksiklik ve kusurlar, günümüzde de hâlâ daha sürüp gitmekte! Bütün kabahatı ya da sorumluluğu yalnızca Devletin sırtına yüklemek pek doğru olmaz, sanırım. Çünkü Devlet, hiç olmazsa, bültenin yayımlanması için belli bir ödeneği her yıl Bütçe Kanununa koymuştur. İlk 20 yılın sorumluluğu Derleme Müdürlüğüne, son 16 yılınki de Ulusal Kitaplık Bibliyografya Enstitüsü'nündür. Sık sık değişen yayım müdürleri, Der-

leme müdürleri, Ulusal Kitaplık müdürleri ya da genel müdürlerinin hepsi günümüzün bibliyografya ve dokümantasyon sorunları üzerinde duracak, bunları kavrayacak, çözümleyecek bilgi ve yetenekte değillerdi. Rastgele yönetici olmuş bu kişilerden bazısı, kamu yönetimi üzerine en ilkel bilgi ve yaşantıdan yoksun oldukları gibi, çağımızın yepyeni kitaplık, bibliyografya, dokümantasyon sorunlarına da pek yabancı kaldılar. Bunun kabahati da, herşeyden önce, bizde iktidar partilerinin ve toplumun genel olarak kitaplıklık (kütüphanecilik) mesleğine karşı tutum ve davranışında aranmalı, kanısındayım.

«Türkiye bibliyografyası», ilk önce 1928 - 33 yıllarında, yani «Türk harflerinin kabulünden Cumhuriyetin onuncu yıldönümüne kadar» olan yayınları tanıtmak üzere, «İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Bibliyografya Servisi» tarafından hazırlanmıştı. Bunun sonunda bir ek bölüm de vardır.

Gene bu dönemde, yani 1928 - 33 yılları arasında, «Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Heyeti» tarafından, ekim 1930'dan itibaren, aylık bir bibliyografya bülteni yayımlandı. Tanınmış edebiyat tarihçisi Mustafa Nihat Özön hocamızın eliyle hazırlanan bu bültenlerin hepsi 16 sayıdır. Bunlardan 1928 - 1931 yıllarında çıkan ilk sekizi 1. cildi, mayıs-aralık 1932 aylarında yayımlanan 9-12. sayılar 2.

cildi, ocak, eylül ve aralık 1933 aylarında basılan 13-16. sayılar da 3. cildi teşkil eder. Bibliyografyanın aralık 1932'de çıkan 12. sayısına ait olup aynı yıl içinde ölen yazarlarımızdan Ahmet Rasim ile Dr. Abdullâh Cevdet'in eserlerine ayrılan eki pek ünlüdür.

1934 yılında çıkan Derleme Kanununa göre, bundan böyle bu iş «Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Direktörlüğü»ne verildi. O çağa göre, başlangıçta belki haklı olarak, bibliyografya bülteni 6 ayda bir çıkmağa başladı : 1934 - 38 yıllarını içine alan beş yılda bülten hep 6 aylık olarak yayımlandı. 1934 yılı bibliyografyası, ancak iki yıl sonra 1936'da yayımlanabildi. 1939'da 1928 - 1938 yılları yayınlarını kapsayan iki ciltlik bir toplu bibliyografya bastırıldı; bunun ilk cildi «resmî neşriyat», ikincisi de «hususî neşriyat» başlığını taşır.

İlerideki gelişme, sürenin kısaltılması yönüne gidilmesini gerektirirdi : yani 6 aylık yerine 3 aylık, 3 aylık yerine aylık olarak çıkmak. Bir de öngörülen süre ile çıkış süresi arasındaki zamanın azaltılması gerekirdi: yani, söz gelimi, ocak ayına ait fasikülün en geç şubat sonunda çıkması gibi. Türkiye yayınları üzerine, bulunduğumuz zaman parçası içinde bize haber ve bilgi verecek bir bülten niteliği ve anlamını koruyup güçlendirmek isterse, bunu başarmalıydı. Oysa, bu-

nun yerine, bülten tam 5 yıl süreyle hep 6 aylık olarak çıkıp durdu.

Ancak 1939 - 43 yılları arasında bibliyografya, 6 aylık yerine, 3 aylık olarak çıktı.

En sonunda, 1944 - 48 yılları arasında da, 3 aylık yerine, aylık olarak yayımlanabildi. En iyi biçimi de buydu, bu olarak kaldı. Bu başarıyı, Derleme Müdürlüğü kurucusu rahmetli Selim Nüzhet Gerçek ile onun değerli halefi sayın Lâmia Kutan'a borçluyuz. Ama, 1949'dan sonra bibliyografya yeniden 3 aylık sürelerle yayımlanmaya döndü. Bu geriye dönüş de rahmetli Mansur Tekin'in Derleme Müdürlüğü dönemine rastlar.

1953 yılı bibliyografyasında büyük bir değişiklik ve yenilik görülür. Bunun nedenleri, kısaca, şöyle özetlenebilir: 1952 başlarında Ankara'da Ulusal Kitaplıkta bir Bibliyografya Enstitüsü kurulması için UNESCO Genel Merkezinin yardımıyla M. Raux adlı bir Fransız kitaplık uzmanı Paris'ten Ankara'ya gelip işe başlamıştı. Ancak, Derleme Kanunu değiştirilmedikçe, «Türkiye bibliyografyası»nı hazırlama işini bu Enstitüye devretmülmükün görülmüyordu. 1952 kısmı sonlarında ben Fransa'dan döner dönmez değerli meslekdaşım Leman Şenalp'in yerine Derleme Müdürlüğüne atanmış bulunuyordum. Bir buçuk ay kadar sonra, aylığı İstanbul'dan alarak Ankara'daki M. Raux'nun yanına tercüman

ve yardımcı olarak nakil emrim geldi. O sırada, hazırlama işi kanunî görevlerim arasında bulunan «Türkiye bibliyografyası»nı da beraberimde Ankara'ya götürmek zorunda kaldım. Böylece, 1953 yılına ait üçer aylık ilk iki sayısını tek başıma hazırladım. (O sayıların sonlarında bu husus açıkça kayıtlıdır.) Evrensel Onlu Sınıflandırmanın — en az 3 rakama indirgenmiş — kısa bir tablosunu da frenkçe aslından dilimize çevirerek ilk fasikülün baştarafına koydum. Ulusal bibliyografya bültenimizde o sırada yapılan düzeltmelerin belli-başlıları, 16 madde halinde, Önsöz'de gösterilmiştir; oraya bakıla.

Fakat, ben 1956 yılı ortalarında İstanbul'daki esas görevimin başına döndükten sonra, bibliyografyanın yayımında büyük gecikmeler görülmeye başladı. 14 yıl sonra bugün, bu gecikmeler hâlâ sürüp gidiyor. Zaten daha ilk yıllarda, gecikmeler çekilmez hale gelmişti. Söz gelimi, 1953 yılının III. ve IV. fasikülleri, üç yıl sonra, 1956'da, yıllık dizinleri, yedi yıl sonra, tâ 1960'ta, 1954 yılı bibliyografyası tek cilt halinde, altı yıl sonra, ancak 1960'ta, 1955 yılınıki 1956'da, bunun yıllık dizinleri de 1958'de yayımlanabildi.

1956 - 63 yılları arasında bibliyografya oldukça düzenli biçimde çıkmıştır. Ancak, her yılın son fasikülü ile yıllık dizinleri, zarurî olarak, ertesi yıla kalmıştır.

Bununla birlikte, 1963'ten beri gene gecikmeler olmakta, 1963 bibliyografyasının tamamı 1964'te, yıllık dizinleri ile 1964'ün ilk 3 fasikülünü 1965'te, 1964'ün son fasikülünü ile yıllık dizinleri ve 1965 bibliyografyasının tamamı 1966'da, bunun yıllık dizinleriyle 1966 bibliyografyasının bütünü 1967'de, bunun yıllık dizinleri ancak iki yıl sonra, 1968'de yayımlanabildi. 1967'de ise, o yıla ait bibliyografyanın sadece ilk fasikülü çıkabildi; öteki fasiküller bir yıl sonra, 1968'de basılabildi. 1967 yılı dizinleri de ancak iki yıl sonra, 1969'da yayımlanabildi.

Şimdi elimizdeki son fasiküller, 1968'in ilk üç fasikülü ile 1969'un ilk fasikülüdür. Basılmamış olarak kalan 1968'in son, 1969'un son üç, içinde bulunduğumuz 1970'in de ilk iki olmak üzere, tam altı fasikül var. Tam bir buçuk yıllık bir gecikme demek olan bu boşluk nasıl, ne zaman, ne biçimde kapatılacak? bilinmiyor.

Derleme Müdürlüğü, bu konuda son görev olarak, 1939 - 1948 yıllarına ait toplu iki cildi 1957 ve 1962 yıllarında, bunların alfabe dizinlerini de tek cilt halinde 1964 yılında çıkarmıştır. Bunlardan metinlere ait ilk iki cildi Lâmia Kutan, dizinleri kapsayan son cildi de Fıtrat Ozan hazırlamıştır. Her iki bibliyografyacı arkadaşımızın büyük değer taşıyan bu hizmetlerini burada şükranla anmalıyım.

1949'dan bu yana tam 22 yıl geçtiği halde, daha sonraki toplu ciltlerden henüz bir haber alınmamıştır.

Böylece, 1928 - 1948 yıllarına ait toplu ciltler elde edilmiştir. Ama, Hazırlanıp hazırlanmayacakları bile belli değil. Bir dış düşman, kitaplardan bize haber veren bu bültenin anlam ve önemini, onu ellerine bıraktığımız bu ilgililerden daha etkilice katledemezdi, denilebilir.

1968'in son üç ayında, 1969 yılında, 1970'in ilk beş ayında, yani aşağı yukarı son bir buçuk yıl içinde Türkiye'de ne gibi kitap, gazete ve dergiler çıkmış? Bunu, tam olarak bilmiyoruz, şimdiye kadar öğrenemedik, bundan sonra da pek yakında haber alamayız, bunlardan.

Şimdi, Türkiye'de her gün, ortalama olarak, 15 - 16 kadar yeni kitap çıkıyor. Bugün yayımlanan bu kitapları kim biliyor, kim tanıyor, kim okuyor? Hemen hiç kimse.

Bu durumda, bir bibliyografya bülteninin hiçbir değer ve önemi kalmıyacağı bellidir. Hiçbir kitapçı, hiçbir kitaplık ya da okuma odası — bizde ve yabancı ülkelerde —, hiçbir kitapsever bekleyemez bu bültenin keyfini, Türkiye'de ne gibi kitaplar çıktığını öğrenmek için.

Geçen son 17 yıl, Ankara Ulusal Kitaplığının, süreli Türk ulusal bibliyografya bültenini memnurluk verici biçimde bir düzene sokma işini beceremediğini herkese

çoktan ispatlamış olmalı. Bu kadar deneme, yetmez mi artık? Ulusal Kitaplık, bu sorunu çözebilecek yetenekte olmadığını göstermiştir. Türkiye'nin ana bibliyografyasının ileride de aynı ellere bırakılması, değer verdiğimiz Türk kitaplıkları, yabancılara tanıtılmamız bakımından zararlıdır. Bu durum, Türk kültürü için de tehlikeli olmaya başladı, artık.

O halde ne yapmalı?

Bugünkü durum karşısında, cari «Türkiye bibliyografyası»nın muntazam olarak bir düzene sokulması için çaba harcamanın çok güç olduğunu kabul edelim. Bütçe kontrolünü yapan bir müdür, bir gün, Bütçe Kanununda bibliyografya bültenine ayrılan ödeneği hiç düşünmeden bir kalem listeden siliverse, hiçbir protesto ile karşılaşmayacağını mutlaka bilir. Dış ülkelerden gelecek seslere de kulaklarını tıkayabilir, bu sorumlular (Türk kültürü dış ülkelerde zaten pek iyi tanınmamakta, kötülenmekte, fena bir durumda gösterilmektedir.) Türk bilimi, Türk kültürü için ana bibliyografyamızın nasıl bir düzene sokulacağı sorunu üzerine, bazı ayrıntıları açıklamalıyız :

—**İlkin** : Bugün de hâlâ yürürlükte olan 21 haziran 1934 tarihli ve 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunumuzun 3. maddesine göre, basılan «eserler, azamî onbeş gün içinde, Millî Eğitim Bakanlığının bu işle alakalı teş-

kilâtına (yani Derleme Müdürlüğüne) gönderilmek üzere makbuz mukabilinde mahallî Millî Eğitim idarelerine verilecektir.» Bununla birlikte, bu madde hükmünü yerine getirmek hususunda, kanun, para cezası da öngörmüştür :

«Madde 10 — Verilmesi mecburî olan basma yazı ve resimleri müddeti içinde vermeyenler; Millî Eğitim idaresinin müzekkeresi üzerine, mahkemece elli liradan aşağı olmamak üzere, hafif para cezasıyla cezalandırılırlar ve vermediği basma yazı ve resimleri aynen vermesine de hükmolunur.» Tabii 50 lira para cezası bugün için pek az. O tarihten 15 yıl sonra, 10 haziran 1949'da kabul edilen 5.435 sayılı Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki Kanunun 2. maddesine göre, «Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunup da 31 aralık 1939 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlarda yazılı para cezası beş misline... çıkarılmıştır» Buna göre, 1949'dan beri Derleme'de para cezaları her eser için 250 lira olarak alınmaktadır. Ama, Ceza Kanununun bu değişikliğinden habersiz bazı savcı ve yargıçların para cezasını hâlâ daha 50 lira üzerinden tahakkuk ve tahsil ettirdikleri görülmektedir. Bu gibiler, mahkeme hükmü bize tebliğ edildikten sonra ikaz edilmektedir.

Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanununun yerine geçmek üzere

re tarafımızdan daha 1956 yılında hazırlanan Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu tasarısının bir maddesine göre, teslim edilmeyen eseri ya da eksik nüshaları teslimle yükümlü gerçek ya da tüzel kişiler adına piyasadan satın alabilmesi için Derleme Müdürlüğüne yetki ve ödenek verilecektir. Ayrıca para cezaları da arttırılacak, suçun tekerkürü halinde iki katına çıkacak, eserlerin mutlaka derlenmesi sağlanmağa çalışılacaktır.

Matbaacılar, kanunun öngördüğü süre içinde, bastıkları eserleri çokluk teslim etmektedirler. Ancak, basılan eserlerin aşağı-yukarı üçte biri teslim edilmemektedir. Şimdiye kadar İstanbul'da ve taşrada ceza görmüş matbaacılar vardır, hatâ bunların sayısı epey çoktur. Ama, Derleme Kanununa riayetsizliklerin pek bol olduğu Ankara'da, bugüne değin, herhangi bir matbaacının ceza görmüş olduğu haberi alınmamıştır. Bilindiği gibi, Ankara'daki Derleme işlerini, Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü yerine, istisnai olarak, Ankara Ulusal Kitaplığı Genel Müdürlüğü üzerine almıştır. Bizim bildiğimiz bir şey varsa, o da şimdiki durumda yeni çıkan eserlerin 15 günlük bir süre içinde Derlemeye gönderilmesine bir gereklilik, bir gereksinme de olmadığıdır. Ne lüzum var, bu aceleye? Kanunun 15 günlük teslim süresi, matbaacılar baskı yapmak, onları para cezasına çarptırmak için konmamıştır. Bu pratik araç, piyasaya çıkan yeni

eserleri bize bildirecek olan «Türkiye bibliyografyası»nın ancak düzenlice, hiç olmazsa ayda bir yayımlandığı takdirde anlamlı, önemli sayılabilir.

— İkinci nokta olarak : Başka ülkelerde, bu ana bibliyografyanın anlam ve önemini kavramış nice sorumlu yöneticiler, bunun çıkış süresi için bambaşka bir karara varmışlardır. Şimdiki Bibliyografya Enstitümüzün yanlış olarak düşündüğü gibi, üç ayda bir değil, çok daha az aralıklarla çıkması gerektiği sonucuna erişilmiştir. — Söz gelimi, Almanya'da ulusal bibliyografya günlük olarak çıkar, daha sonra haftalık, altı aylık, beş yıllık kılavuzlar halinde birleştirilir. — Sovyetler Birliğinde haftalık, Fransa'da haftalık, İngiltere'de haftalık (sonra da üç aylık, yıllık v.b.), İtalya'da haftalık (daha sonra aylık, üç aylık v.b.). — Daha başka ülkelerden : Belçika'da aylık, Danimarka'da haftalık ve 15 günlük, Hollanda'da haftada iki kez ve aylık, Norveç'te haftalık, İsviçre'de haftalık, İsveç ve Macaristan'da haftalık, küçük Letonya'da bile aylık olarak çıkar. Bununla birlikte, Danimarka'da (1962'de 4.000) ve İsviçre'de (1962'de 5.000) aşağı-yukarı bizdeki kadar kitap çıkar; Norveç'te ise (1962'de 3.000), bizdekinin ancak yarısı kadar eser basılır. Ama, pratik yaşam, herşeyden önce de ülkenin kültür kaygısı; kitaplardan haber-alma için bu kısa süreleri âdetâ zorla kabul ettirmiştir. Bunun

için, birincil ulusal bibliyografya kuramına (teorisine) göre, amaç, «yeni yayınlar üzerine, mümkün olduğu kadar ayrıntılı, güvenilir, uygun, acele, tam zamanında bilgi vermek»tir. Bu kuramın başlıca bir kuralına göre de «kitapların yayımından sonra bir aylık bir süreden fazlasına asla cevaz verilemez, çünkü o zaman çıkar çıkmaz kitaplardan haber almaktan söz edilemez.»

Yılda 5.000 - 6.000 arasında kitap ve broşür yayımlayan Türkiye için aylık bir bülten en uygunu, en idealidir.

Bu hızlı haber-alma işinden elde edeceğimiz pratik kazançlardan ayrı olarak herkes yavaş yavaş Türkiye'de ne gibi eserlerin yayımlanmakta olduğunu bu bibliyografya bülteninden izlemeğe alışacak. Böylece, şimdi aklımıza bile gelmiyen bir kolaylığı edininip gelecek kuşaklara aktaracağız. Özellikle, bir kitabın hangi yılda çıktığını değil, yılın hangi ay ve gününde çıktığını aşağı yukarı doğru olarak bileceğiz. Sanırım, bunun bir önemi var. İhtilâl lehine ya da aleyhine bir broşür, 1960 yılı 27 mayısından önce mi, sonra mı çıkmış? Tek parti aleyhindeki ilk eser, 1944'ün hangi ayında yayımlandı? Türkçede Atatürk aleyhinde bir kitap 1938'de yayımlandıysa, hangi ayda basıldı? Cumhuriyet rejimi aleyhinde bir broşür, 1923'ün 29 ekiminden önce

mi, yoksa sonra mı çıktı? (Bu çeşit örnekleri daha da çoğaltabiliriz.) Bu tarihleri bilmenin önemi çok büyüktür. Türkiye'deki sosyal gelişmenin tarihini yazacaklar, bir gün, bu tarihler için bize teşekkür ederler. Bu bilginin elzem koşulu, şüphesiz, «derlenen» eserin «yeni çıkan» bir eser halinde görünmesi, yani derleme uygulamasının Derleme Kanununa cevap vermesi, kısaca kitapların basımından sonra en geç 15 gün içinde gerçekten Derlemeye gönderilmesi, bibliyografya bülteninin de bunları aynı zamanda göstermesidir.

— Üçüncü nokta olarak : Bibliyografya bülteni, iş ve meslekleri gereği ona ihtiyacı olan kimselerle, kitapçılar ve yayıncılarla daima canlı bir ilişki kurup idame etmeli. Avrupa ülkelerinin pek çoğunda, yeni yayımlanan kitapların bu bibliyografyası, genel olarak kitapçı - yayıncı meslek derneklerince ya da tek başına büyük kitabeveleri — yayınevlerince çıkarılır. Temel bibliyografyasını örnek alınacak bir biçimde düzenlediği herkesçe kabul edilen Almanya'da bütün bu günlük, haftalık, altı aylık, beş yıllık kılavuzları **Börsenverein der deutschen Buchhändler** (Alman Kitap Satıcıları Borsası Birliği) yayımlar. Bu da, zorunlu bir Derleme Kanunu bulunmadığından, kitapları gönül rızasıyla verenlerin sayesinde olur. Gerçi, bibliyografyaları hazırlama işi Leipzig'deki **Deutsche Bucherei**'a verilmiştir, ama bu kitaplık

1J. Vorstius, Der gegenwärtige Stand der primären Nationalbibliographie in den Kulturländern, Leipzig, 1930, s. 21, 23.

gerçekte örnek bir Bibliyografya Enstitüsü gibi çalışır, bibliyografya bültenlerini özellikle Börsenverein'in yardımı ve ortaklığı ile vaktinde yayımlar. Bu da bültenin pratik-bibliyografik özelliğini korumasını sağlar, Tabii, bültenin kitaplık amaçları için kullanılma olanağını da ortadan kaldırmaz.

Bizim «Türkiye bibliyografyası» ise, uzaktan kitaplık, kötü bir kitaplık kokusu verir: kitapların tanımı da, konu sınıflandırması da, yayın biçimi de öyle. Üstelik, kitaplık amaçlarından hiçbirine de yaramaz.

Alman kitaplık bilgini Milkau «Zentralkatalog und Titeldrucke» (Leipzig, 1898, s. 87) adlı ünlü eserinde, Norveç ulusal bibliyografyasının Oslo Üniversitesi Kitaplığınca hazırlanıp yayımlanmasıyla ilgili olarak şunları yazar: «Kanunla yurdun bütün yayınlarını derleyip bunların bir bibliyografyasını yayımlayan bir kitaplığın, bu işin avantajından kendi katalogları için yararlanmaması mümkün değildir.»

Anlaşılan, Milkau, böyle bir ülke bulunabileceğini o zaman seze-memiş. O tarihten 40 ya da 60 yıl kadar sonra (1934'te ve 1955'te) buna benzer bir iş gören bir ülke olabileceğini düşünememiş. Özel kanunla kurulmuş bir kurum ve kitaplık, hazırladığı bibliyografya bülteninden kitaplık amaçları için de yararlanmayı hiç akıl etmediği gibi, yurdun bibliyografya gerek-

sinmelerine de cevap verememiştir. Bugün «Türkiye bibliyografyası» Türk kitapçısının, Türk yayıncısının hiç ama hiç işine yaramamaktadır. Herkes, onun pek geç çıktığında birleşiyor. Hattâ Türk bilgilerinin elinde işe yaramaz bir araç gibi dolıştığını da görmüşüzdür...

— Dördüncü nokta olarak : Ulusal bibliyografya, elden geldigince eksiksiz olmalı. Şimdi, eksiklere birkaç örnek verelim :

— Ayrı basımlar, 1953 yılına kadar bibliyografyaya konmuş, 1954'ten sonra konmamıştır. O günden bu güne, bibliyografyanın ön-sözlerinde yapılan araştırmalarda, ayrı basımların «Türkiye bibliyografyası»na girmediğine dair herhangi bir açıklamaya da rastlanmamaktadır. Esasen broşür, harita, afiş, plan, döviz v.b. gibi bazan tek yaprak eserler de bibliyografyada zikredilirken, ayrı basımların bibliyografyaya konmaması nedeni anlaşılammaktadır. Kaldı ki, bunlardan bazısı 3 - 4 formalık kitap niteliindedir.

— Derleme Müdürlüğünce derlenen eserlere ait yıllık istatistik ile Bibliyografya Enstitüsünce düzenlenen kitap istatistikleri arasında büyük bir ayırım var. Enstitü istatistikleri daima düşük rakamlar verir. Örnek olarak, 1962 yılı kitap sayısı toplamı Derleme Müdürlüğünce 4.842, Bibliyografya Enstitüsünce 3.440 olarak gösteriliyor; ara-

da 1.102 gibi büyücek bir ayırım görülmüyor. Bunun neden ileri geldiğini biz pek kestiremiyoruz. Ama Devlet İstatistik Enstitüsü ile Paris'teki UNESCO Genel Merkezi, daima Derleme Müdürlüğünün istatistiklerini yeğ tutmaktadırlar.

— 1962 yılının son kitap sevkiyatı, Derleme ödeneğinin gecikmesi nedeniyle, 15 nisan 1963'te yapılabilmisti. Bibliyografyanın 1962 — IV. fasikülü derleme tarihinin ise, 6 kasım 1963 olduğu görülmüştür. Bu duruma göre, arada geçen yedi aylık süre içinde, kitaplar pekâlâ IV. fasiküle dahil edilebilirdi. Edilmemiş, 1963 - I. fasikülüne konmuş. Ayrıca, 1967 — I. fasikülündeki bütün kitap kimliklerinin de 1966 yılına ait olduğu hayretle görülmekte!...

— Robert College tarafından çıkarılan **Byzantium** dergisinin üstünde süre kaydı İngilizce olarak açıkça (Quarterly - Üç aylık) olarak gösterildiği halde: «Adresi ve süresi tesbit edilemedi» diye yazılmış (1965).

— 1955—II. fasikülünde 3.006 ve 3.249 sıra sayılı fişler noksandır. Gene 1955 : III—IV. fasiküller arasında da 2.426'dan 3.000 sıra numarasına kadar tam 574 kitap kimliği eksik ve boştur.

— 1954 (tek cilt) yılığında (s. 140 - 141) sıra numarası 1.045'ten hemen sonra 1.946'ya, 1.047'den sonra da 1.948'e atılıyor.

— Dergilere ilâve olarak cüze cüz verilen eserler biraraya getirilip bibliyografya'da zikredilmiyor.

— Gene 1954 yılığında (s. 363), Amerikalı romancı Jack London (1876 —) diye (ölmemiş gibi) gösterilmiş, oysa yazar daha 1916'da ölmüştü.

— Nahit Nafiz Edgüer'in 1965'te yayımlanan «Seçme fıkralar» adlı eserinin ilk basımı derlenip gönderildiği halde, bibliyografyaya kaydedilmemiş.

— 1959—III. fasikülünde (s. 121) 2.664 sıra numaralı kitap kimliği atlanmış. Pirandello'dan bir çeviri olacak, ama hangisi? belli değil.

Beşinci ve son nokta olarak : Ulusal bibliyografya, elden geldiğince yanlışsız da olmalı. Önemli gördüğümüz bazı yanlışları işaretleyelim :

— 1954'ün kitap kimliklerinde, sıra numaralarında, atıflarında, dizinlerinde pek çok yanlış var. Hepsinin burada göstermeğe imkân yok. Sayfa düzeninde garip bir şey olarak, (370 Eğitim) başlığı tam sayfa altına konmuş (s. 170). Oysa başlıklar, daima sayfa başı yapılır.

— Biyografyaların biraraya toplanmayıp mesleklere ve konulara göre birbirinden ayrılıp şuraya-buraya dağıtılması, **Evensel Onlu Sınıflandırmada** bir hata sayılır (Dr. Schweitzer gibi). «Biogra-

phie — Biyografya» diye ayrı bir yazı türü vardır. Bu türdeki eserleriyle tanınmış yazarlar pek çoktur.

— 1954 yıllığında (s. 387) Henri Troyat'dan rahmetli Oğuz Pelttek arkadaşımızın dilimize çevirdiği «Puşkin» adlı kitabın 2. cildi 1954'te yayımlandığı halde, notta bu tarih. (1948) olarak gösteriliyor. İlk cildi 1951'de basılmıştı.

— 1955 : I—III. (birarada) fasikülünde (s. 126-127) Rüya tâbirleri, Yıldız falı (39 Etnografya - Folklor) bölümünde gösterilmiş; oysa (13 Ruhla beden ilişkileri) konusuna girecek.

— Eğitim psikolojisi, Ordu psikolojisi (15 psikoloji) bölümüne konulacağı yerde, 37 ve 35'e konmuş.

— 1956—IV. fasikülde (s. 175) «Üzümlerin..» diye başlayan bir kitap adı, «Üzümden...» olmuş.

— 1956—I. fasikülünde (s. 62) Fransız yazarı Octave Mirbeau'nun (1850 - 1917) bir eseri, (Alman ve İskandinav edebiyatı) bölümünde gösterilmiş.

— Gene 1956—I.'de (s. 65) bütün eserlerini doğrudan doğruya Fransızca olarak yazmış olan Roman asıllı Panait İstrati'nin ünlü «Kodin» adlı eseri de (Slav edebiyatı) bölümünde gösterilmekte.

— 1956 ve 1957 İzmir Enternasyonal Fuarı kataloğundan biri — aynı fasikülde — 60, ötekisi 38 desimal konu numarası altına yerleştirilmiş.

— 1957 yıllık dizinler cildinde (s. 70) Beyoğlu karşılığı Péra küçük harfle yazılmış.

— 1958 — I.'de (s. 9) Yüz Yıl Yaşamak İstiyenler Cemiyeti yayınları (Ahlâk ilmi)ne konulmuş; bu yayınlar, olsa olsa, ancak tıp ve sağlıkla ilgili olabilir, ama ahlâklı olmakla 100 yıl yaşanamaz, sanırım. Nitekim, bu Cemiyet'in Genel Kurul toplantıları ve konuşmaları İstanbul Tabip Odasında yapılmıştır.

— 1958'de bir Dr. İhsan Başgöz'den söz ediliyor. Bugün Amerika'da bulunan bu zatı tanıdığımız için söylüyoruz : Küçük adı İlhan'dır.

— 1958—IV'te (s. 94) «Arsen Lüpen» yazarı Maurice Leblanc, bir Fransız yazarı olduğu halde, (Amerikan edebiyatı)nda gösterilmiş.

— 1959'da Adrine Dadıryan, (Daderyan) olarak kaydedilmiş.

— 1959—III.'te «Köroğlu» bir kitap başlığı olduğu halde, dizinlerde yazar adı olarak geçiyor. Oysa, bu kitabın yazarı Yaşar Köksal'dır.

— 1959 dizinlerinde 2.902 numarada kayıtlı diye gösterilen «Rüya tâbirleri» kitabı, bakıyorsunuz, 2.907 numarada çıkıyor.

— 1960 dizinlerinde (s. 61) «Ege sahillerinde. Bingöl» diye bir kitap adı gösterilmektedir. Metne bakıldığında, Bingöl'ün kitabın tamamlayıcı adı değil de basılış yeri olduğu anlaşılıyor. Her kitabın basılış yeri dizinlerde gösterilmediği-

ne göre, bu kitaba neden istisnai bir işlem yapılmış, acaba?

— Gene 1960 yıllık dizinlerinde, **Mustafa Hüznî Uluğ Kızıkeçili** (No. 1.435) bir yazar adı olduğu halde, kitap adları arasında işi ne?

— 1960 : I—II'de (s. 27 ve 49) **Mustafa Demir'in** «Köy Enstitüleri ve solculuk» (1959) adlı eserinin ilk basımı (Siyasal ilimler)e, ikinci basımı ise (Eğitim)e konmuş. Bizce, ikinci yerleştirme doğrudur.

— 1961—II'de (s. 141) dizinlerde (0) ile (8) harfleri birbirine karışmış.

— 1961 yıllık dizinlerinde (s. 51) **Ahmet Cevdet Paşa**, yazar adları yerine, kitap adları arasında gösterilmiş.

— 1962—I'de (s. 121) F. Z. Perrek adı alfabe sırasında değil.

— 1962—III'te (s. 123) dizinde **Ahmed Naim** (Naim, Ahmed) diye gösteriliyor. (Naim) bir soyadı olmadığına göre, isim dümdüz yazılmıyordu. Genel nitelikteki kataloglama kurallarını tesbit edip yayımlayan bir kurum, bu kurallara herkesten önce ve fazla kendisi uymalı, değil mi? Bu kurallar da öyle hemen her yıl değişmemeli.

— 1966'da, **Nâzım Hikmet'in** takma adı olan (Orhan Selim) kendi adı gibi gösterilmiş.

— «Mevlût» yazarı **Süleyman Çelebi'ye** de (Çelebi, Süleyman) diye yazılarak bir soyadı yakıştırılmış!

— 1967—I'de (s. 172) pek ünlü İngiliz yazarı **Oscar Wilde'in** Ermeniceye çevrilen bir eseri, (Ermeni edebiyatı)na aitmiş gibi gösterilmiş.

— 1967—II'de (s. 103) 590 Zooloji konusunun başlığı (Bina inşaatı) olarak kaydedilmiş!..

— Pek ayıp bir şey olarak da **Yunus Emre** hakkındaki bütün inceleme ve araştırmalar, hep (Şiir) bölümüne girmiş; oysa bunlar Edebiyat tarihi ya da — içlerinde seçme şiirler de varsa — Antolojiler bölümüne konmalıydı. Dr. Müjgân Cunbur gibi, doktora tezini, sanırım, Yunus üzerine hazırlamış, hemen bütün Yunus toplantılarında konuşmalar yapan, bu konuya özel bir önem verdiğini bildiğimiz değerli bir meslekdaşımızın başında bulunduğu bir kurumun bu büyük yanlışları yapması, şiir metinleriyle edebî incelemeleri birbirine karıştırması, kolayca affedilecek şey değil!..

Görüldüğü üzere, «Türkiye bibliyografyası»nda kitaplar konu bakımından çokluk yanlış bölümlere yerleştirilmektedir.

Ankara'da büyük bir öğretmen meslek kitapları bibliyografyası hazırlamış olan eski hocalarımın birinden, 11 Mayıs 1964 tarihli bir mektup almıştım. «Türkiye bibliyografyası»nı ilgilendiren bir bölümünde bu değerli zat diyordu ki:

«... Sizin vaktiyle yalnız başınıza yaptığınız işleri burada on kişiden fazla insan her nedense günü gününe yetiştiremiyor. Daha doğrusu - zannediyorum ki - hepsi iltimaslı kadın ve kızlardan teşekkür etmiş olan bu kadro çalışmıyor. Fakat ben her türlü güçlüklerle katlanarak bu son cildi de vaktinde tamamlamağa azmetmiş bulunuyorum.. Her ne kadar burada bu kitapların künyelerini fişlere geçirenler iyi çalışmıyorlarsa da ben henüz fişlenmemiş kitapları birer birer gözden geçireceğim ve beni ilgilendirenleri, eserime geçecek şekilde özetliyeceğim...»

Demek oluyor, ki bu zatın gözlemleri de bizim bibliyografya üzerinde yaptığımız inceleme ve araştırmaları doğrulayıp desteklemektedir.

Bütün bu görüş ve düşüncelerden sonra «Ne yapmalı?» sorusunu, özetle, şöylece cevaplayabiliriz :

«Türkiye bibliyografyası», Ulusal Kitaplık'tan bağımsız bir Bibliyografya Enstitüsünce hazırlanıp

yayımlanmalı. Şüphesiz, Ulusal Kitaplığın bu Kuruma manevî yardımını olacak, olmalıdır da. Ama Enstitünün, aslında mali ve idari özerkliği bulunmalı, bu yönlerden Ankara Ulusal Kitaplığının vesayetinden çıkmalıdır. Enstitü devletin maddî yardımına muhtaçtır (Şimdi Ulusal Kitaplığa bu amaçla verilen paralar heder olmaktadır, denilebilir.) Bir kitapçı ve yayıncı meslek teşekkülü olarak (Türk Editörler Birliği) de Enstitüyü desteklemelidir. Bibliyografya Enstitüsünün yapacağı pek önemli, çok gerekli, pek çok yararlı daha bir sürü iş var. Burada bunlar üstünde uzun uzadıya konuşup sözü daha fazla uzatmak niyetinde değilim (*). Fakat, Bibliyografya, Enstitümüzün, birinci vazifesi, yeni yayınlarımızın süreli bibliyografya bülteni demek olan «Türkiye Bibliyografyası»nı, her halde, ilk ve son defa olarak, artık bir düzene koymak olmalıdır.

(*) Ayrıntılar için bak : T. Acaroğlu, Millî Bir Bibliyografya ve Dokümantasyon Enstitüsü ihtiyacı, *Türk Düşüncesi* dergisi, İst., 1 Eylül 1954, cilt - , sayı - 10. s. 275 - 280. Ayrıca bak : T. Acaroğlu, Devlet Dokümantasyon Merkezi kurulurken. *Yeni Gazete*, İst. 2 Kasım 1969. s. 2.